

MILLIY ANA'NALARNING ETNOGRAFIK MOXIYATI QOZOQ XALQI URF
ODATI MISOLIDA

Amonboyeva Fariza

Navoiy davlat pedagogika instituti

Tarix fakulteti 2-kurs talabasi

Annotatsiya. Milliy urf-odatlar har bir xalqning etnografik jihatdan shakllangan shxasiy va tarixiy merosi hisoblanadi. Va ayni shu an'analar xalqlarni bir-biridan farqlanib turishiga xizmat qiladi. Ushbu maqolada qozoq xalqining milliy an'analari va ushbu urf-odatlarning etnografik mohiyati, tarixi ildizi haqida batafsil ma'lumot taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: qozoq xalqi, urf-odat, an'analari, etnografik xususiyat, madaniy-ma'naviy meros.

An'analar millat mohiyatining ko'zgusi, uning qanday yashashi, nima haqida o'ylashi, nimalarga ishonishining ko'rsatkichidir. Qozoq milliy urf-odatlar ham bu ta'rifdan mustasno emas. Ular asrlar davomida qozoq ko'chmanchi turmush tarzidan kelib chiqib, zamon, makon va hayot oldiga qo'ygan barcha to'siqlardan o'tib, ba'zilari o'zgarmagan, ba'zilari esa ma'lum darajada deformatsiyalangan holda bugungi kungacha saqlanib qolgan. Odamlar hozir nimaga ega bo'lishidan qat'i nazar, ularga ota-bobolari tomonidan vasiyat qilingan narsa, albatta, alohida e'tibor va batafsil o'rganishga arziydi. Axir, har xil e'tiqodlar, marosimlar, urf-odatlar shunchaki paydo bo'lmagan. An'analarga ko'ra, odamlar o'z bilim va kuzatishlarini avloddan-avlodga o'tkazadilar va yoshlar bu kuzatishlarga asoslanib, o'z xulosalarini chiqaradilar. Har qanday xalqning madaniyati bu xalq o'z mavjudotlari davomida amal qilgan urf-odatlarsiz yashay olmaydi. An'anaga ehtiyotkorona munosabatda bo'lish va ularga qat'iy rioya qilish taqlid qilishning munosib o'rnagidir. Bu ijobiy fazilatlar Qozog'iston xalqiga xosdir, ular milliy an'analarga qat'iy rioya qiladilar. Qozoq urf-odatlar va urf-odatlar noldan kechikib kelmagan. Ularning barchasi asrlar davomida, hatto Qozoq qirolligining paydo bo'lishi paytigacha to'plandi. Bunday uzoq vaqt davomida ba'zi qozoq an'analari va marosimlari biroz yangilangan bo'lib, kichik o'zgarishlar yuz berdi. Lekin ularning asosiy mohiyati o'zgarmadi.

Qozoqlar ko'chmanchi xalq bo'lib, bugungi kunda o'troq turmush tarziga o'tgan, lekin ming yillar davomida shakllangan an'analarni avaylab saqlaydi. Cheksiz dashtlar bo'ylab doimiy sayohatlar, kichik guruhlarda hayot, diniy e'tiqodlarning o'ziga xos xususiyatlari - bularning barchasi

bugungi kunda Qozog'iston an'analari deb ataladigan noyob marosim va urf-odatlarini yaratdi. Ba'zi an'analar amaliy omon qolish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berdi, boshqalari muqaddas ma'noga ega edi, ba'zilari munosabatlar va ijtimoiylashuvni rivojlantirish uchun yaratilgan, ba'zilari esa qozoq xalqi madaniyati va uning o'ziga xosligini shakllantirish uchun asos bo'ldi. Bugungi kunda qozoq xalqining an'analari milliy ta'limotning bir qismi bo'lib, u to'rt tamoyilga asoslanadi: ishonch, ochiqlik, bag'rikenglik, an'analar. Mamlakat rahbariyati milliy an'analarni saqlash va tiklashni qo'llab-quvvatlaydi, qozoq xalqining tarixi va an'analari haqida ma'lumot tarqatish bilan shug'ullanadigan tashkilotlar mavjud. Qozoq xalqining qadimiy odatlari.

1. Tugan zherge aynatu - bu odatga ko'ra, uzoq vaqt o'z ona yurtidan uzoqda yashagan odam o'z vataniga qaytib kelganida, yerga dumalanishi kerak. Qisqacha aytganda, bu harakatning ma'nosini quyidagi maqol bilan izohlash mumkin - "barchamiz o'z ona yurtimiz farzandlarimiz".

2. Auzina tukirtu - bu marosimning tom ma'noda nomi "og'izga tupurish" deb tarjima qilingan. Qadimgi qozoqlarda mard botir, mashhur oqin yoki notiq bolaga bergan bir tomchi so'lak bilan bu shaxsning iste'dod genining bir bo'laki chaqaloqqa o'tadi, degan e'tiqod bor edi.

3. Ashamaiga mingizu - marosim bo'lib, unga ko'ra 6-7 yoshli bolaga ot va kamcha berish kerak edi. Bunday marosim o'ziga xos "boshlanish" edi, shundan so'ng bola otliq deb e'lon qilindi. Shu kuni keksalar yosh chavandozga qurolli jasoratlari uchun duo qilishdi. Shundan so'ng, ota-onalar o'g'lining sharafiga kichik o'yinchoq (bayram) uyushtirishdi.

4. Bastanglar zamonaviy yoshlar bayramlarining eski analogidir. An'anaga ko'ra, bunday bayramlar kattalar ketganidan keyin darhol o'tkazildi. Bastanga paytida mehmonlar, odatdagidek, faqat bitta tilakni bildirdilar - sayohatchilarga yo'lda omad hamroh bo'lsin va kasallikka duchor bo'lmasin.

Qozoqlar mehmondo'stlik an'analari kuchli bo'lgan sharqona xalqdir. Har qanday mehmon, hatto chaqirilmagan bo'lsa ham, hurmat bilan kutib olinib, unga ovqat va uydagi eng yaxshi joy taklif qilinishi kerak. Faxriy mehmonlarga shapan (chap) berish odat edi va bu an'ana bugungi kungacha saqlanib qolgan. Qozog'istondagi mehmondo'stlik an'analari juda ko'p tafsilotlar mavjud, ularga katta e'tibor beriladi. To'y har qanday inson hayotidagi muhim bosqichdir, ammo qozoqlar uchun bu juda ko'p urf-odatlar va marosimlar bilan birga keladigan yanada muhim voqea. To'ydan ancha oldin, kelajakdagi yangi turmush qurganlarning ota-onalari til biriktiradilar. Shundan so'ng kelin uchun sovchilik va "qalim" to'lash

boshlanadi. To'yning o'zi ham ikkiga bo'linadi: kelinning uyidagi to'y va kuyovning uyidagi to'y. Qozoqlar uchun oila hayotning asosidir. Oilaviy munosabatlar, farzandlar tarbiyasi, oilaviy munosabatlar tamoyili - bularning barchasi qozoq xalqining o'ziga xos urf-odat va an'analarida o'z ifodasini topgan. "Jeti ata" tamoyili, unga ko'ra odam o'z ajdodlarining etti avlodini bilishi kerak, shuningdek, naslning otalik nasli orqali davom etishini ko'rsatadi. Bolalarni tarbiyalashda alohida qoidalar mavjud bo'lib, bola hayotidagi muhim voqealar o'ziga xos qozoq marosimlari bilan birga bo'lgan. Qozoqlarning kundalik hayoti o'ziga xos etnik madaniyatni shakllantirgan ko'plab kichik, ammo juda qiziqarli an'analarga to'la edi. Xalqning uyda, ko'chada, muhim tadbirlarda qo'llaniladigan odatlari, maishiy va sport an'analari bo'lgan. Shuningdek, xalq an'analariга aylangan turli xil o'yinlar - bolalar ko'cha o'yinlari, ot o'yinlari va boshqalar.

Har bir qozoq oilasida kattalarni hurmat qilish eng oliy, eng muhim tamoyil sifatida farzandlar ongiga tug'ilgandan boshlab singdirilgan. Har bir bola quyidagi so'zlarni eshitadi: "Oqsoqolning so'zi - asal", "Keksa daraxt yoshga suyanib turadi", "Otangizga rahmat aytsangiz, bolalaringiz ham sizga rahmat aytadilar" va hokazo. Qozoqlarning ajdodlarni ulug'lash g'oyasi tarjimada "etti avlod" degan ma'noni anglatuvchi "Jeti ata" deb nomlangan an'anada eng aniq ifodalangan. Bu genealogik nasl-nasabga ishora qiladi. Qozoqlar har doim o'z xalqlarini qarindosh-urug'lardan himoya qilganlar, shuning uchun agar yigit va qizning ajdodlari 7-avlodgacha qarindosh bo'lsa, ilgari nikoh taqiqlangan. Bundan avval ham "Qora shonirak" an'anasi bor edi. Bu ibora "otalar uyi" tushunchasini bildiradi. Va tom ma'noda "oilaviy o'choqning asosiy qo'riqchisi" deb tarjima qilingan. Oiladagi kenja o'g'ilni ham chaqirishdi. U nafsiga qaramay, umrining oxirigacha ota-onasi bilan yashashga majbur edi. Qozoq xalqining marosimlari, tomoshalari, urf-odatlari va urf-odatlari juda ko'p va bizning davrimizda, XXI asrda tobora ko'payib borayotgan aql bovar qilmaydigan xilma-xilligi bilan ajralib turadi! Axir, hozir zamonaviy Qozog'iston milliy tiklanish davrini boshidan kechirmoqda.

Qozoq xalqining urf-odatlari va an'analari haqida gapirganda, diqqat bilan ta'kidlash kerak. Zero, mehmondo'stlik bu xalq vakillarining asosiy xususiyatlaridan biridir. "Erulik" kabi odat bor. Yangi ko'chmanchilar qo'shni uyga ko'chib o'tishganda, qozoq oilasi ularni kechki ovqatga taklif qiladi. Bu erda ijtimoiy va ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lish mumkin. Yangi ko'chmanchilar uchun yangi muhitga ko'nikish va yordam berishga tayyor do'stlarni topish osonroq. "Bata" deb nomlangan keyingi an'ana uzoq safar yoki sinovdan oldin marhamatni, shuningdek, mehribonlik, muomala va

mehmondo'stlik uchun minnatdorchilikni anglatadi. U she'rning o'ziga xos shaklida ifodalangan. Matnni odatda eng katta oqsoqollar (urug' boshlig'i, oqsoqol) o'qiydi. Konakasa an'anasi sharaf va ziyofat bilan uchrashuvni nazarda tutadi. Qozoqlar har doim mehmonlar uchun dasturxonga eng mazali narsalarni qo'yishadi, hatto tasodifiy sayohatchi (kudayy konak) yoki kutilmagan (qidirma konak) bo'lsa ham. Ilgari ular hatto konakasa bermaganlarni ham jazolaganlar - ular tuya yoki otga jarimani "yozib olishgan". Qozoq xalqi hayotidan yana bir qiziqarli an'ana - "Konakkade". Uy egasi mehmondan "sovg'a" so'rashi mumkin - masalan, qo'shiq yoki musiqa asbobini chalish uchun. Buni san'atda, boshqacha aytganda, boshdan kechirish o'ziga xosdir.

Qozoq xalqining ma'naviy madaniyati o'zining yuksak axloqi, barqaror axloq tushunchasi bilan hayratga soladi. Masalan, Belkoterer odatini oling. Unda kattalarni hurmat qilish haqida gap bor. Keksa odamlar alohida g'amxo'rlikka muhtoj, shuning uchun qozoqlar ular uchun yumshoq va mazali taomlar - zhent deserti, qozi kolbasa, sariyog ', asal, tvorog, qimiz tayyorlaydilar. Ularni qarindosh bo'lmaganlarga - qo'shnilarga, do'stlarga olib kelishadi. Bu an'ana keksalarga g'amxo'rlik ko'rsatishning namunasi. Qiziqarli odat - Ko'rimdiq va Boyg'ozi. Qozoq xalqining bu urf-odati va odati kelinga, yangi tug'ilgan chaqaloqqa yoki birinchi marta ko'rilgan tuya bolasiga sovg'a berishni nazarda tutadi. Keyingi odat - "Zhylu" (moddiy yordam). Qandaydir baxtsizlik yoki tabiiy ofatni boshdan kechirgan odamlarga qozoqlar doimo ma'naviy va moddiy yordam ko'rsatadilar. Va nafaqat yaqinlar yoki qarindoshlar uchun. Agar uyda falokat yuz bersa, odamlar qurbonlarga chorva, uy-joy, oziq-ovqat, kiyim-kechak beradi. So'zma-so'z "zhylu" hamdardlik, mehribonlik va insoniylikning namoyon bo'lishi sifatida tarjima qilingan. Har bir xalqning avloddan-avlodga o'tib kelayotgan urf-odatlarini, urf-odat va marosimlarini asrab-avaylash madaniyatining ajralmas qismidir. Qozoq xalqining urf-odatlarini, urf-odatlarini va marosimlari bir necha asrlar davomida shakllangan. Qozoqlarning urf-odatlarini va urf-odatlariga ko'chmanchi turmush tarzi ham, musulmon dini ham ta'sir ko'rsatgan. Hozirgi vaqtda yosh avlodda o'tmishga qiziqish uyg'ondi. Bu esa tabiiy, chunki insonlar o'zi yashab turgan joyning tarixini bilishi, urf-odat, an'ana va marosimlarni yodda saqlashi, kelajak avlodga yetkazishi kerak. Vaqt tinimsiz o'tmoqda va yashagan har bir kun tarixning bir qismiga aylanadi. Qanchalik uzoq bo'lsa, ajdodlarimizning o'tmishini o'rganish imkoniyati shunchalik kam bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Абжан Г.М., Абылханова Г.А. ОБЫЧАИ И ТРАДИЦИИ КАЗАХСТАНА // Современные наукоемкие технологии. – 2014. – № 10. – С. 54-58;
2. <https://ctik.ru/uz/health/gostepriimstvo-kazahov-tradicii-i-obychai-kazahskie-obychai-i-tradicii-o-chem/>
3. <https://top-technologies.ru/ru/article/view?id=34724>
4. <https://visitkazakhstan.kz/ru/about/78/>